

עילות סף

הגדרה: שורה של דרישות סף שהעתירה צריכה לעמוד בהן כדי להיכנס בשערי ביהמ"ש.

1. זכות העמידה: עוסקת בשאלה מי יכול להביא את המקרה בפני ביהמ"ש.

- **הגישה המסורתית**- נדרש אינטרס אישי, ממשי וישיר בנושא העתירה.
- **הרחבה**- **אלוני נ' שר המשפטים:** (ח"כים עתרו נגד החלטת שר המשפטים שסרב להסגיר את נקש, אדם שהואשם ברצח בצרפת וברח לישראל). **הכרה בעותר הציבורי** : בסוגיה בעלת חשיבות עקרונית בית המשפט יפתח שערו גם בפני אדם שאין לו אינטרס אישי בדבר. הקריטריונים:

שמגר בדעת רוב (מרחיב) – 1. העניין המועלה בעתירה נושא אופי ציבורי מהותי שנוגע ישירות לשלטון החוק. 2. אין בנמצא עותר אחר שיש לו אינטרס ישיר. 3. אין משמעות לשאלה האם העותר הינו ח"כ.

אלון בדעת מיעוט (מצמצם): אין לתת זכות עמידה לכל אדם המתקן עולם. נכיר בעותר רק במקרה שיש לו אינטרס אישי וישיר (בין אם אישית לו ובין אם במשותף לו ולקבוצה מוגדרת). **חריג לפי אלון** : ניתן לתת זכות עמידה למי שאין אינטרס אישי וישיר אם הנושא שהעותר מעלה הוא בעל אופי חוקתי מובהק שנוגע בציפור הנפש של המשטר הדמוקרטי או במבנה החוקתי, כולל שחיתות שלטונית (לא נסתפק בטענה שנפגע שלטון החוק או טעות בשיקול דעת). **לירן נ' היועמ"ש** (עו"ד שעתר נגד הליכי השימוע לנשיא קצב בטענה שפוגעים בחסינות הנשיא ובמוסד הנשיאות). **פרוקצ'יה** : זכות העמידה תוענק לעותר הציבורי בעניינים בעלי אופי ציבורי הנוגעים בשלטון החוק, אכיפת עקרונות חוקתיים ותיקון פגמים מהותיים בפעולות המנהל הציבורי.

חריג: ביהמ"ש לא ייעתר לעתירה ציבורית כאשר קיים נפגע ישיר אשר איננו פונה לבקשת סעד. **חריג לחריג:** אם הנפגע הישיר נמנע אך הסוגייה היא בעלת חשיבות חוקתית מן המעלה הראשונה המתפרשת מעבר למחלוקת פרטנית וקשורה בגרעינה ליסודותיו של המשטר הדמוקרטי וזכויות האדם – העותר הציבורי יתקבל.

שובה של זכות העמידה?

משה הר שמש (עתירה נגד הסדר מס העוסק בשומות קבלן) **סולברג:** העותר לא מצא ולו עותר פרטי אחד לו אינטרס אישי בעניין. מוטב שלא לחרוג מהכלל לפיו ביהמ"ש לא ייעתר לעתירה ציבורית כשקיים נפגע פרטי שלא פונה לביהמ"ש בבקשת סעד.

ח"כ יואל רזבוזוב (עתירה לגבי סיוע בשכ"ד והקצאת דירות לזכאים לדיוור ציבורי. הטענה הייתה שהמדיניות הקיימת פוגעת ומפלה לרעה עולים). **מזוז** מציין כי העובדה שהעותר הוא ח"כ מוסיפה לכך שהנושא לא צריך להגיע לביהמ"ש, מאחר שיש ביכולתו לטפל בנושא באמצעות כלים פרלמנטריים. (אמירה זו סותרת את אמירת שמגר לפיה אין נפקות להיות העותר ח"כ בבחינת זכות העמידה, ומחזקת את עמדת אלון לפיה יש לטפל בנושאים מסוג בדרכים אלטרנטיביות כמו ביקורת פרלמנטרית).

עמותת עיר עמים (עתירה להורות למשטרה למנוע את ריקוד הדגלים ברובע המוסלמי) ביהמ"ש: העותרת לא הצליחה למצוא עותרים מוסלמים מהעיר העתיקה, במקום שיש עותרים והם נמנעים מלעבור העתירה תדחה. (תואם לגישת שמגר)

2. שפיטות: עוסקת בשאלה מה הם המקרים המתאימים להכרעה שיפוטית.

רסלר נ' שר הביטחון (גיוס בחורי ישיבות): **ברק** יוצר הבחנה בין 2 סוגי שפיטות:

שפיטות נורמטיבית- האם קיימות אמות מידה משפטיות להכרעה בסכסוך? **לפי ברק** הכל שפיט נורמטיבית. על כך חולשת עילת הסבירות - אפשר לבחון כל דבר האם הוא עומד בחובת הסבירות = כל החלטה של השלטון צריכה להתקבל לפי מידה של סבירות. לפי ברק עצם קיום האפשרות של שפיטות מרסנת את הרשויות מחשש לביקורת שיפוטית על מעשיהם.

שפיטות מוסדית- האם ראוי לפתור את הסכסוך בביהמ"ש או שמא יש לפתור אותו במוסד אחר? ברק מוכן להכיר באי-שפיטות מוסדית רק במקרים בהם יש חשש שאמון הציבור בביהמ"ש ייפגע (למשל מקרים פוליטיים) ולכן למרות שיש שפיטות נורמטיבית, ראוי שביהמ"ש לא יתערב.

ז'רז'בסקי נ' רוה"מ (עסק בשאלה האם הסכם פוליטי הוא שפיט או לא) – **הביקורת של אלון**

שפיטות נורמטיבית- לא הכל שפיט נורמטיבית, יש דברים שנמצאים מחוץ לתחומי המשפט ויש לגביהם חלל משפטי (למשל ההחלטה של אדם מה לאכול בבוקר). בנוסף טוען כי לביהמ"ש אין את הכלים להכריע בכל סוגייה של סבירות. **שפיטות מוסדית**- לפי אלון יש יותר מקרים של אי-שפיטות מוסדית, מקרים בהם ביהמ"ש לא צריך להתערב וטוען שיכולים להיווצר מקרים בהם השקפת עולמם של השופטים תשפיע על הכרעתם (לדעתו גישת ברק מצמצמת מדי). לגבי השאלה האם הסכם פוליטי הוא שפיט - טוען שזה תלוי נסיבות. הסכם פוליטי ייפסל ע"י ביהמ"ש רק במקרים מיוחדים של שחיתות חמורה משום תקנת הציבור. עם זאת, נורמות משפטיות כמו סבירות או תו"ל לא ייבדקו בהקשרים של הסכמים מסוג זה.

ברק בתגובה: "כוכב הצפון היחיד שמנחה אותנו הוא המשפט"- הכל שפיט נורמטיבית. מבחינה פורמאלית התקבלה העמדה של ברק אך יש פער בין התיאוריה למה שקורה בפועל. בפועל, אומנם המקרים לא מסווגים כ"לא-שפיטים" אך ביהמ"ש קובע כי יש מרחב לשיקול דעת ("מתחם סבירות רחב"). **מגמה בפסיקה- הטלת ספק בשפיטות וחזרה לעמדת אלון:**

יואל הס (עתירה לשנות את הוראות צה"ל באשר לשימוש באש חיה בהפגנות הגדר) ביהמ"ש (השופט **סולברג**) דוחה את העתירה במגוון עילות סף, ובין היתר מטיל ספק בשפיטות הנושא. **ח"כ יואל רזבוזוב** (עתירה לגבי סיוע בשכ"ד והקצאת דירות לזכאים לדיוור ציבורי. הטענה הייתה שהמדיניות הקיימת פוגעת ומפלה לרעה עולים). **מזוז** טען שלא הועלתה טענה משפטית המצדיקה את התערבות ביהמ"ש בסוגייה חברתית כמו זו שהועלתה.

באסמה אחמד סאלם (עתירה נגד הקמת הישוב עמיחי) הנשיאה חיות טוענת שמדובר בשאלה מדינית מובהקת ושלא ניתן לדון בה משטעמים של אי-שפיטות מוסדית. (תואם לעמדת ברק).

אקרמן (עתירה להורות לממשלה למנוע העברת כספים מקטאר לעזה דרך ישראל). ביהמ"ש: מדיניות החוץ בלתי שפיטה ולא ניתן לבחון אותה בקנה מידה משפטי. (חזרה לתפיסת אלון).

התנועה למען איכות השלטון נ' היועמ"ש (האם ניתן להטיל הרכבת ממשלה על ח"כ שהוגש נגדו כת"א בעבירות על טוהר המידות) **חיות**-לא טענה לאי-שפיטות אלא שמדובר בעניין פוליטי ואין זה מקומו של ביהמ"ש להתערב. **מזוז** אומר במפורש כי הנושא לא שפיט מבחינה מוסדית.

3. בשלות: עוסקת במועד הראוי להכרעה השיפוטית.

בוגרי התיכון האורתודוכסי (עתירה נגד תיקון לחוק יסודות התקציב הקובע שמסמך את שר האוצר להפחית מהתקצוב של גוף המציין את יום העצמאות כיום הנכבה). **השופט נאור:** העתירה אינה בשלה בשל היעדר תשתית עובדתית. סעיפי החוק טרם הופעלו ואין לדעת אם

ובאילו נסיבות יעשה השר שימוש בסמכות זו. ביהמ"ש מכיר בחריג לעילת הבשלות: מקרים בהם אם העותר ימתין לבשלות-העתירה הזמן יגבה ממנו מחיר כבד.

איגוד הנאמנים בשוק ההון בישראל (עתירה נגד חוק אכיפה מנהלית כלפי גורמים הפועלים בשוק ההון. העותרים טענו שהטלת סנקציות כלכליות תגרום לכך שרק מי שיש לו חוסן כלכלי יכנס לשוק ההון מה שיפגע בחופש העיסוק). העתירה נדחית עקב חוסר בשלות. **ריבלין** קובע במפורש שיישום עילת הבשלות מתמקד בשאלה האם החוק יושם או לא. ביקורת על פסק הדין: נראה שהאפקט המצנן כבר מספיק להיות חריג לכן יש לדון בנושא מראש.

אורי סבח (עתירה נגד חוק ועדות קבלה לישובים) **גישות שונות לבשלות:**

גרוניס (רוב): דוחה את העתירה עקב היעדר בשלות. קובע מבחן דו-שלבי לבחינת בשלות:

בשלב הראשון: בוחנים האם **צריך** תשתית עובדתית כדי להכריע בנושא והאם היא מספקת. ככל שהשאלה יותר משפטית (וניתן ללמוד על הפגיעה מתוכן החוק, כמו בפרשת הפרטת בתי הסוהר) יש צורך בפחות תשתית עובדתית ולהפך.

- אם לא צריך תשתית עובדתית -> נדון כעת.
- אם צריך תשתית עובדתית נבחן האם היא קיימת. אם קיימת-> נדון כעת. אם לא-> נעבור לשלב הבא.

בשלב השני: ביהמ"ש בוחן האם קיימים טעמים לדון בעתירה על אף היעדר תשתית עובדתית מספקת. **מבחן הפגיעה-בוחנים** את טיבה ועוצמתה של הפגיעה שעלולה לקרות ביישום החוק נדון בעתירה גם ללא תשתית עובדתית מספקת במקרים הבאים: א. **פגיעה בעותר-** החוק חושף סיכון בפני העותר או מעמיד אותו במצב שיהא חייב להפר את החוק. ב. **אפקט מצנן חמור** (רלוונטי רק לשלב בו החוק נחדד אך טרם יושם ונאכף) כאשר חוק מגדיר פעולה מסוימת כבלתי חוקית ומטיל סנקציה כה חמורה בגין הפרתה כך שאנשים נמנעים מלהפר את החוק מכיוון שהם נרתעים מקבלת העונש, וזאת על אף שהם סבורים כי יש להם זכות חוקתית לבצע את הפעולה האסורה. ג. **אין נקודת זמן שהעתירה תהיה בשלה**, ועדיף מוקדם מאשר מאוחר. ד. **אינטרס ציבורי ממשי** המצדיק את בירור הפגיעה כעת- מקרים של פגיעה חמורה.

גובראן (מיעוט): העתירה לא תהיה בשלה כאשר:

1. לא מוצה הדין בפני הרשויות (אי-מיצוי הליכים).
2. אין תשתית עובדתית מספקת לביצוע ניתוח חוקתי. ברירת המחדל לפי גובראן היא שהחקיקה של הכנסת היא חוקתית, נטל ההוכחה שהיא לא חוקתית מוטל על העותר ולכן רוצים שהעותר יחכה ליישום ויוכיח שהחוק לא חוקתי. לצד זאת, מוכן להכיר במקרים בהם ניתן להכריע גם באין תשתית עובדתית מספקת. 2 שיקולים בבחינת אי-בשלות:
 - א. עוצמת הפגיעה העלולה להיגרם לעותר אם לא תבורר העתירה.
 - ב. האם יש הליך חלופי יעיל יותר לבירור הטענות. כלומר, האם יותר יעיל לפנות לבג"ץ (תקיפה ישירה) מאשר לערכאה נמוכה (תקיפה עקיפה).

- יש להיזהר מהפעלת דוקטרינת האי-בשלות במקרים בהם יש **אפקט מצנן או אפליה מוסווה בחוק** והטענה היא שהחוק הוא שגורם לכך שלא ייווצרו מצבים בהם תבורר חוקתיות החוק באמצעות תקיפה עקיפה.

הנדל (גישת ביניים) לא חולק על גרוניס אך טוען שיש להכיר **בבשלות חלקית-** יש לבחון האם חלק מהיבטי העתירה בשלים ולדון רק בהם, האם ניתן לעשות חלוקה בין היבטי

החוק, או שמבחינה מהותית הם קשורים זה בזה. מדובר בחריג והקביעה הרגילה צריכה להיות אם העתירה כולה בשלה או לא.

על מנת להחיל את הבשלות החלקית יש לבחון: **א.** האם קיים חלק ספציפי שהוא בשל מאחר והוא לא מצריך יישום קונקרטי. **ב.** האם ניתן לפצל את החלק המסוים מבלי לפרק את כל החוק. **ג.** האם השאלה שכבר בשלה היא מספיק מהותית כדי לדון בה בפני עצמה. **ד.** האם יש אינטרס ציבורי המצדיק את מאמץ הפיצול- האם הפיצול יצמיח תועלת לציבור ויחסוך נזק עתידי, מאזן הנוחות.

בג"ץ גוטמן (עתירות חוקתיות נגד העלאת אחוז החסימה ל-3.25%). **השופט גרוניס (דעת הרוב):** רק עכשיו שינו את דיני הבחירות ולא יודעים מה תהיה התוצאה והאם המפלגות הערביות ייפגעו ולכן יש לדחות את העתירה על בשלות. טוען שאם היה מדובר ברף מאוד גבוה, למשל 15% היה מקבל את העתירה, אך כעת הסכנה אינה כל-כך ממשית שכן מדובר ב-3.25%. **השופט ג'ובראן (דעת מיעוט):** העתירה בשלה, יש תשתית עובדתית מספקת- ניתן לבדוק מנדטים של הבחירות האחרונות ולראות שיש סכנה שקבוצות מיעוט לא יקבלו ייצוג, לדעתו העלאת אחוז החסימה אינה חוקתית.

ברי נ' היועמ"ש (האם ניתן להעניק מנדט להרכבת ממשלה לנאשם בפלילים?) ביהמ"ש דחה את העתירה בשל חוסר בשלות- הנשיא טרם הטיל את המנדט על נתניהו. אין מקום להעניק קביעה עקרונית במקום בו מדובר במהלכים פוליטיים בתקופה כה רגישה. (בעצם רואים שביהמ"ש משתמש בעילת הבשלות כדי להימנע מהכרעות פוליטיות). לאחר מכן ב- **התנועה למען איכות השלטון נ' היועמ"ש** כשהכנסת כבר הגיעה להסכמה בין ביבי וגנץ על ממשלת חילופין, העותרים עתרו שוב באותה סוגייה ו**מזוז** טען שמדובר בסוגיה של אי-שפיטות מוסדית ודעת הרוב טענה שמדובר בנושא פוליטי מובהק שלא ראוי שידונו בו בביהמ"ש. אך גם בשלב זה עלתה עילת הבשלות, שכן חלק מהעתירה הייתה על החוקיות של ההסכם הקואליציוני בין הליכוד לכחול לבן (בז'רז'ביסקי נקבע שהסכם זה יכול להיות שפיט בחלקים מסוימים)- בעניין זה נקבע כי למרות שההסכם מעלה קשיים לעת הזו אין מקום להתערב בו מטעמי בשלות.

4. **אי מיצוי הליכים** ("עילת בת" של בשלות) – האם מוצו כל ההליכים לפני הפנייה לבג"ץ?

דנג"צ התנועה למען איכות השלטון נ' שר האוצר בהתאם להלכות קודמות, אי מיצוי הליכים חל גם בעתירות נגד חקיקה ראשית. **חיות** טוענת שמצד אחד ההלכה הזו מיעלת משאבים שיפוטיים ופורשת תמונה עובדתית מלאה בפני ביהמ"ש (מתכתב עם עילת הבשלות). מצד שני, מצדיקה את העותרים במידה מסוימת וטוענת כי ביחס לעתירות חוקתיות אחרות לא מדובר בכלל נוקשה ובעילת סף 'קשוחה'. במקרים שבהם ברור כי אין תועלת של ממש בפנייה מוקדמת, לא יעמוד ביהמ"ש בדווקנות על קיומה. עם זאת, **ייתכנו מקרים בהם פנייה מוקדמת ליועמ"ש או לרשות המוסמכת יש בה כדי להועיל וזה במקרים שהחוקתיות קשורה באופן הדוק לאופן הפרשנות והיישום הקונקרטי של החוק**. לפיכך, יש לבחון בכל מקרה לגופו האם נכון לעמוד על הדרישה למצות ההליכים בעתירות שבהן נתקף דבר חקיקה ראשית, ואין להקפיד בכך הקפדה יתרה, שאינה הכרחית, מקום שדרישה כזו אין בה תועלת.

ביקורת שיפוטית תוכנית-חוקתית (סובסטנטיבית)

ביהמ"ש בוחן את חוקתיות תוכן החוק והאם הוא סותר זכויות המעוגנות בחוק יסוד. סמכותו של בית המשפט לדון כבג"ץ מעוגנת בס' 15 ו 15 ג לחו"י השפיטה וס' 15 הוא הרחבה. הסמכות לביקורת שיפוטית ניתנה במפורש לראשונה **בבנק המזרחי**, שם נקבע כי חוק הסותר חוק יסוד בטל. בנוסף, **בנק המזרחי הבהיר את ההבדל בין שינוי לפגיעה**. **שינוי**: הנורמה החוקתית משתנה עקב חוק חדש (כמו למשל תיקון של חו"י, שינוי ממשי של טקסט) ניתן לשנות **רק על ידי חוק יסוד אחר**. לרבי רוב- רק אם הסעיף משוריין, נדרש רב של 61.

שינוי משתמע: פגיעה כ"כ משמעותית ורחבה שנותנת משמעות חדשה או מרוקנת מתוכן את החוק, למרות שלא כתוב במפורש ששינוי את החוק עצמו – תיחשב שינוי. שינוי עקיף- שינוי של חו"י אחד בתיקון של חו"י אחר (כמו תיקון 1994 של חופש העיסוק שהוביל לתיקון של חו"י כבוד האדם וחירותו) **פגיעה**: [חוק אחר המהווה פגיעה בחוק היסוד ועקרונית] אפשר לפגוע גם בחוק רגיל ע"י פסקת הגבלה או התגברות. לגישתו של **חשין**, לביהמ"ש יש סמכות לבטל חוק גם כשהוא סותר עקרונות יסוד ולא רק חוקי יסוד (**התנועה למען איכות השלטון-חוק טל**).

תורת שלושת השלבים: (עיגון- מזרחי / חסן)

1. שאלת הפגיעה: מורכבת מ4 תתי שאלות:

• **האם קיימת זכות?** זכות היא אינטרס מוגן ע"י המשפט. יש לציין האם מדובר בזכות חיובית או שלילית (ניתן לבחון גם לפי הטרילוגיה של ברק).

בג"ץ מטה הרוב – ביהמ"ש קבע שהמשטרה חייבת להגן בהפגנות מפני קהל עיון לשם מימוש זכות ההפגנה. המשטרה אינה יכולה להטיל את חובה זו כולה או מקצתה על שכמם של המפגינים. למרות שחופש הביטוי נתפס כזכות שלילית, יש בו גם ממד חיובי.

בג"ץ אדוארדו (מיגון כיתות לימוד בעוטף) ביהמ"ש קובע כי יש חובה אקטיבית למדינה להשקיע משאבים כדי למלא את הזכות החוקתית לחיים. המדינה הכירה בחובתה אך נקבע שהאמצעי שבחרה למיגון לא מספק ועליה למגן את הכיתות עצמן וזאת גם מכיוון שהטילה חוק חינוך חובה מה שמטיל עליה חובה מוגברת למגן את הילדים שמסכנים את חייהם בעת ציות לחוקיה.

• **האם הזכות מעוגנת בחוק יסוד?** יש לציין האם מדובר בזכות מנויה או לא מנויה.

זכויות מנויות: למשל חופש העיסוק, או זכויות המעוגנות בחו"י כבוד האדם וחירותו: (הזכות לכבוד-ס' 2, הזכות לחיים ושלמות הגוף- ס' 4+2, הזכות לקניין-ס' 3, הזכות לחירות- ס' 5, חופש התנועה-יציאה מישראל וכניסת אזרחים לישראל-ס' 6, הזכות לפרטיות-ס' 7). **זכויות לא מנויות**- שנגזרות מזכויות אחרות או שהוכרו בפסיקה.

4 גישות לזכות נגזרת מכבוד האדם:

1. **גישה מצמצמת** (לא התקבלה בפסיקה) אין מקום לזכויות נגזרות אלא רק זכויות שמופיעות במפורש בחוקי היסוד.

2. גישת מבחן ההשפלה: **דורנר באליס מילר** נגזור מכבוד האדם זכות רק במקרים בהם הפגיעה בזכות מגיעה לידי ביזוי והשפלה. למשל הזכות לשוויון- חוק היסוד מגן מפגיעה בשוויון כאשר היא כרוכה בהשפלה (על רקע קבוצתי- כמו מין או גזע).

3. גישת ביניים מרחיבה [ההלכה]: של **ברק התנועה למען איכות השלטון- חוק טל (2006)** נחפש קשר ענייני הדוק לכבוד האדם על כל מובניו לרבות אוטונומיה, השפלה וביזוי, מובן קאנטיאני (ראיית האדם כמטרה ולא כאמצעי) -לא משנה אם הזכות קשורה לגרעינו או שוליו של כבוד האדם. (בפס"ד זה ברק מתייחס גם לזכות לשוויון וטוען שניתן לעגנה בחו"י כבוד האדם אם יש קשר ענייני הדוק בין השוויון להיבטים של כבוד האדם).
ביקורת של **חשין** על גישת ברק בתנועה למען איכות השלטון: אין פגיעה בכבוד האדם בכך שלא מגייסים את בני הישיבות, גם לא באוטונומיה. חשין טוען שאם חוק טל הוא פגיעה באוטונומיה, קשה לראות זכות שלא תיכנס תחת כבוד.

לא מדובר בגישה המרחיבה ביותר כיוון שיש זכויות שלא נגזרות מכבוד האדם. למשל **באדם טבע ודין** ברק קובע שאין זכות חוקתית לאיכות סביבה ראויה ושלא ניתן לגזור אותה מכבוד האדם.

4. הגישה המרחיבה ביותר: המקור לכל הזכויות זה התפיסה של כבוד האדם, ולכן כולן נגזרות מח"י כבוד האדם.

עדאלה נ' שר הפנים (איחוד משפחות) הזכות לחיי משפחה נגזרת מהזכות לכבוד.
• **מהו היקף הזכות?** בוחנים מה נכלל בתחומי הזכות. (למשל לגבי כבוד האדם יש גישות שונות המפורטות לעיל).

פלוגי נ' אילנה דיין – ריבלין קובע כי חופש הביטוי חובק הכל (אפילו ביטוי גזעני, לשון הרע או פורנוגרפי). חופש הביטוי הוכר כבעל מעמד חוקתי על-חוקי.

עדאלה נ' שר הפנים (איחוד משפחות) קיימת זכות לחיי משפחה שנגזרת מהזכות לכבוד. השאלה עולה מבחינת היקף הזכות היא האם הזכות לחיי משפחה כוללת גם את הזכות לחיות יחד בישראל?

ברק (מיעוט) כן, ולכן החוק שמונע איחוד משפחות בין ערבים ישראלים לבני זוגם הפלסטינים פוגע בזכות זו.

חשין(רוב): הזכות עומדת לאזרחי ישראל ותושבי רבע, בינם לבין עצמם, ולא פורסת עצמה על אזרחים זרים.

• בנוסף יש ויכוח על המקום לערוך איזון בין הזכות החוקתית לבין אינטרסים ציבוריים: **גישת ברק** (הגישה המקובלת בפסיקה)- בשלב הראשון יש לפרש בצורה רחבה כיוון שהאיזון שמור לשלב השני. **גישת חשין-** האיזון צריך להיות כבר בשלב הראשון- להחלטה של היקף הזכות יש השלכות. (אנו רואים ביטוי לגישתו של חשין גם אצל גרוניס במפיצי **הסיגריות ובשטנגר**).

• **האם החוק פוגע בזכות?** יכול להיות שקיימת זכות ושהיקפה רווח על המקרה הקונקרטי, אך אין פגיעה. העותר צריך לראות כי אכן הייתה פגיעה בזכות.

עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי (צמצום קצבת הבטחת הכנסה) נקבע כי היקף הזכות לכבוד כולל את הזכות לקיום בכבוד, אך העותרים לא הצליחו להוכיח שהפחתת שיעור הגמלאות תביא לכך שאותם אנשים יגיעו מתחת לרף הנדרש לקיום בכבוד מינימאלי. **ברק** קובע כי הנטל לסיפוק הראויות מוטל על העותרים. (בהתחלה **דורנר** קיבלה את התיק

והוציאה צו על תנאי למדינה שתגדיר את הרף המינימאלי לקיום בכבוד, אח"כ התיק עבר לברק שקבע שהנטל על העותרים).

חטיבת מפיצי הסיגריות (חוק שאסר הצבת מכונות אוטומטיות למכירת מוצרי טבק) עלתה טענה בנוגע לפגיעה בזכות לקניין. (עצם זה שמוציאים את המכונות משימוש גורמת להם להפסד כלכלי וההשקעה שהשקיעו בקניית המכונות תרד לטמיון). **גרונים** דוחה את טענת הפגיעה בזכות הקניין **כבר בשלב הראשון** של הניתוח החוקתי. הכרה בטענת העותרים עלולה להוביל להרחבת יתר של המונח קניין כהגדרתו בחוק היסוד ולהחלשת המשמעות החוקתית של הזכות לקניין (היקף הזכות). כמו כן, במקרה הנדון לא מדובר בהפקעה של הקניין, לכל היותר מדובר בטענה שלא הוכחה בדבר ירידת ערך המכונות. **העותרים לא הראו פגיעה בזכות** - לא הראו שהם לא יכולים למכור מוצרים אחרים באמצעות המכונות ושמכירת מוצרים אלו פחות משתלמת ממכירת סיגריות.

• הנשיא גרונים אומר ש"הגבלת הזכות נעשית הן בשלב הראשון בו נבחנת הפגיעה הן בשלב השני בה נבחנת העמידה של הפגיעה בתנאי פסקת ההגבלה". (תואם את עמדתו של חשין בבג"ץ עדאלה).

בגץ שטנגר (מעצרים וזכות ערעור) - פרשה נוספת שמדגימה את גישת גרונים. **גרונים קובע** שאסור לוותר על השלב הראשון (שאלת הפגיעה) ולעבור מיד לשלב השני. פרשנות הזכות בשלב הראשון לשם קביעת התפרסותה והכרעה האם יש פגיעה בזכות החוקתית תסייע בהגדרה של הזכויות החוקתיות. בנוסף, הכרה רחבה מדי בהיקף הזכויות תוביל לזילות ודילול של הזכויות. במקרה זה נקבע שגרעין הזכות לחירות הוא שלא יעצרו בן אדם. **ערר שלישי לעליון זו הרחבת יתר והוא לא נכלל בהיקף הזכות.**

2. חוקתיות הפגיעה (פסקת ההגבלה)

• לציין שפסקת ההגבלה מופיעה בס' 8 לחו"י כבוד האדם / ס' 4 לחו"י חופש העיסוק. אם מדובר בחוק ללא פסקת ההגבלה – מיישמים פסקת הגבלה שיפוטית (**מופז, גוטמן**).

ארבעה תנאים מצטברים לבחינת חוקתיות הפגיעה:

1. **בחוק או לפי חוק, מכוח הסמכה מפורשת בו**

לפי הדעה הרווחת הכוונה ב"בחוק" היא חוק של הכנסת (קיימת גישה לפי מדובר גם בחקיקה שיפוטית-משפט מקובל). הדרישה המינימאלית-פורמאלית היא שהחוק **התקבל ב3 קריאות בכנסת ופורסם ברשומות.**

המפקד הלאומי (הגבלת חופש הביטוי לגבי פרסומות מסחריות) כיוון שההגבלה ניתנה בחקיקה משנית, עלתה השאלה האם החוק עומד בתנאי הראשון של פסקת ההגבלה.

כמה ההסמכה צריכה להיות מפורשת? **נאור (רוב)**-מדובר בהסמכה מספקת. **ביניש** (דעת מיעוט שהתקבלה לאחר מכן בפסיקה) -מידת המפורשות תלויה בנסיבות המקרה. השיקולים הם: איזו זכות נפגעת, מהם הטעמים בבסיס ועוצמת הפגיעה. **ככל**

שמדובר בזכות יסוד מרכזית שעוצמת הפגיעה בה גדולה, צריכה להיות ההסמכה מפורשת יותר בחוק. בנוסף קובעת שהחקיקה צריכה לקיים גם את הדרישות הבאות: **פומביות, נגישות, כלליות, חוסר עמימות והיעדר שרירותיות.**

2. הלימת ערכיה של מדינת ישראל

הערכים נמצאים בפסקת המטרה ס'2+1 בחו"י חופש העיסוק וכבוד האדם:
יהודית ודמוקרטית.

בג"ץ גלאון (איחוד משפחות) **אדמונד לוי (מייעוט)** טוען כי החוק לא עומד ברכיב
הלימת ערכיה של מדינת ישראל כיהודית ודמוקרטית.

יהודית – זכות העם היהודי להגדרה עצמית, הגנה עצמית, ציונות, היסטוריה,
תרבות, לשון, רוב יהודי במדינה, סמל, המנון, דגל, חגים מהמסורת וכו'. (הדגש
הוא על **לאומי** ולא על דתי).

דמוקרטית – דמוקרטיה במובן צר של זכות לבחור ולהיבחר (מוסדות), דמוקרטיה
מהותית – כבוד לזכויות הפרט והמיעוט, חירות ושוויון, קיום של זכויות המיעוט
והפרט.

גיבוראן (רוב): יש להשתמש בשאר מבחני פסקת ההגבלה, בעיקר מידתיות, כיוון
שהם מפותחים יותר ולכן להניח כי רכיב ההלימה מתקיים.

מאחר שהרכיב מחייב שופטים להיכנס לשאלות ערכיות-אידיאולוגיות-פוליטיות, הוא
כמעט ולא מיושם ובהרבה פס"ד ביהמ"ש קובע שלא מתעוררת באותו המקרה שאלה
האם החוק עומד בדרישה של הלימת ערכיה של מדינת ישראל.

3. תכלית ראויה

הגדרה: תכליתו של חוק תיחשב ראויה אם הוא נועד לקדם זכויות אדם או
להגשים מטרה ציבורית או חברתית חשובה העולה בקנה אחד עם ערכיה של
מדינת ישראל, המגלה רגישות למקומן של זכויות האדם במערך החברתי הכולל
(**התנועה למען איכות השלטון, ברק**). המבחן יתחשב במהות הזכות הנפגעת
ובעוצמת הפגיעה.

• ניתן להבין את תכלית החוק מסעיף המטרה או מהדיונים הקודמים.

מה קורה במצב של ריבוי תכליות?

• אם כל התכליות ראויות- אין בעיה.

• אחת ראויה ואחת לא: יש להתמקד בתכלית **הדומיננטית**, אפילו אם יש טענה
שיש תכלית צדדית שהיא פסולה, ביהמ"ש לא יתחשב בה – (**ברק בפרשת איחוד
המשפחות**)- נקבע שהתכלית הביטחונית המוצהרת היא הדומיננטית, ולא
הדמוגרפית). גם **בגוטמן** – (העלאת אחוז חסימה) נטען שהתכלית הנסתרת היא
הדרת המפלגות הערביות, אך ביהמ"ש קיבלת את עמדת המדינה לפיה התכלית
היא הגבלת המשילות.

בג"ץ סלואד (חוקה הסדרת יהודה ושומרון – קבע מנגנון הסדרה של בנייה בלתי
חוקית ביו"ש). ויכוח על התכליות- המשיבים (הכנסת, הממשלה ומועצת מטה
בנימין) טענו שיש 5 תכליות ראויות. היועמ"ש בצעד חריג טען שהחוק אינו חוקתי
והתכלית אינה ראויה. העותרים טענו שיש תכליות נוספות שאינן ראויות. **חיות**
(רוב): לחוק 2 תכליות מרכזיות: תכלית מערכתית – לא ראויה. תכלית אנושית
והיא הדומיננטית – ראויה. **במקרה של ריבוי תכליות יש לבחור בתכלית
הדומיננטית.**

סולברג (מיעוט): 2 תכליות – תכלית מדינית-לאומית ותכלית אנושית-חברתית. טוען שהתשובה לשאלה אם תכלית היא ראויה אינה משפטית אלא מדובר בשאלה אידאולוגית-פוליטית. ההכרעה האם התכלית המדינית היא ראויה צריכה להתקבל ע"י נבחרי העם ולכן 2 התכליות ראויות.

הנדל: הליכי החקיקה חושפים מארג של תכליות הצולחות כשלעצמן וכמכלול את מבחן התכלית הראויה.

• בנוסף, עלתה השאלה מה קורה כשיש תכלית אחת ראויה ואחת לא ושתייהן דומיננטיות? **חיות** טוענת שגם תכלית ראויה לא מצדיקה התעלמות מהפגיעה של התכליות הלא ראויות אך לא מכריעה בעניין כיוון שלא רלוונטי למקרה (משאירה ב-צ"ע) ומפנה לברק שטוען שניתן לבחור באותה התכלית שעוברת את פסקת ההגבלה (התכלית הראויה) על פני התכלית השנייה.
בג"ץ אליס מילר- חיסכון עלויות אינו תכלית ראויה.

בג"ץ אדם (פרשת חוק המסתננים – כליאת מסתננים בבית מעצר לכמה שנים). המדינה טענה שיש 2 תכליות: לפתור את הבעיות החברתיות של תופעת ההסתננות ו-להרתיע מפני הסתננות. **ארבל** טוענת שתכלית חברתית הינה ראויה אבל שימוש באדם כאמצעי הופך את התכלית ההרתעתית ללא ראויה, למרות קביעה זאת היא מוכנה להניח שהתכליות ראויות ועוברת למבחן המידתיות שם היא פוסלת את החוק.

4. במידה שאינה עולה על הנדרש (מבחן המידתיות)

הפסיקה אימצה 3 מבחני משנה מצטברים לדרישת המידתיות:

א. **מבחן ההתאמה (קשר רציונאלי)-** האם האמצעי הנבחר מתאים לקידום התכלית. לא נדרשת התאמה מלאה אלא די באמצעי שמקדם את התכלית במידה שהיא לא קלושה או תיאורטית. **מידת ההתאמה תלויה בזכות הנפגעת ובמידת הפגיעה.** בעיקר צריך להראות שהחקיקה לא שרירותית ושהיא מבוססת על שיקולים רציונאליים (לרוב מתבססים על היגיון בריא וניסיון החיים).

בג"ץ רסלר נאמר ע"י **ברק** שהחוק חשוד אך לא ניתן לפסול אותו משום שטרם ידוע האם אכן יש קשר רציונלי בין האמצעי למטרה. בהמשך רסלר מגיש עתירה על סמך נתונים שנאספו והחוק נפסל.

בג"ץ אדם – נקבע שיש 2 תכליות – חברתית והרתעתית, אך האמצעי היה מתקן ובו 1800 מקומות בלבד מתקן – לא יכול להכיל את כל המסתננים לכן האמצעי לא יעיל.

ב. **מבחן האמצעי שפגיעתו פחותה (מבחן הסולם)-** בוחנים האם האמצעי שנבחר הוא האמצעי שפוגע בזכות במידה הפחותה ביותר. כשביהמ"ש בוחן את האמצעים החלופיים הוא נזהר מבחירת האמצעי עבור המדינה. הוא מגדיר מתחם מידתיות ומטיל על העותר לשכנע שהאמצעי שנבחר הוא לא זה שפגיעתו פחותה.

בג"ץ עדאלה (איחוד משפחות-התייחסות להסדרים גורפים) התכלית הייתה ראויה-תכלית ביטחונית. נטען כי היה אפשר לעשות בדיקות אינדיבידואליות או לאסור מעל גיל מסוים. המדינה טענה שאמנם ניתן לעשות בדיקות אינדיבידואליות, אך זה לא יגשים את רמת הביטחון. **ברק** מקבל את עמדת המדינה וקובע כי **מבחן הפגיעה**

הפחותה מדבר על אמצעים חלופיים שיגשימו את התכלית באותה רמה של האמצעי שנבחר. עם זאת, כשקיימים מספר אמצעים שיגשימו את אותה התכלית, יש לבחור בבדיקה האינדיבידואלית על פני איסור גורף.

בכל מקרה- אם נבחר הסדר גורף יש לאפשר חריגים – כמו כניסה במקרים הומניטריים. ככלל, **הסדר גורף נתפס כ"אמצעי חשוד"**.

בג"ץ חסן (חוק הבטחת הכנסה שנועד להבטיח את המינימום כדי להתקיים, בחוק נקבעה חזקה חלוטה שמי שיש לו רכב לא נזקק). **ביניש** פסקה שההוראה לא עומדת במבחן האמצעי שפגיעתו פחותה מכיוון שניתן להגשים את התכלית באמצעים פחות פוגעניים. מקרה זה מדגים כיצד הסדר גורף הוא "אמצעי חשוד".

בג"ץ אדם ארבל טוענת כי יש אמצעים פחות פוגעניים מאשר מתקן כליאה כגון גדר גבול עם מצרים ולכן האמצעי הנבחר לא עומד ברף הנדרש.

ג. **מבחן היחס הראוי בין התועלת לנזק (מידתיות במובן הצר)** – בוחן מה היחס בין התועלת הצומחת מהגשמת התכלית לבין הפגיעה לזכות הנפגעת, והאם היחס ראוי. ככל שהזכות חשובה/מרכזית/יסודית יותר והיקף הפגיעה רחב יותר – נדרש משקל כבד יותר לשיקולים שמצדיקים את הפגיעה. מצד שני, ככל שהאינטרס הציבורי הוא חשוב יותר ומידת התועלת היא גדולה יותר – יש הצדקה לפגיעה בזכות.

בג"ץ עדאלה (איחוד משפחות, הסדר גורף) – הפגיעה צלחה את 2 המבחנים קודמים אך לא עמדה במבחן המידתיות במובן הצר.

מבחן עזר: מבחן היחס בין התועלת השולית לבין העלות השולית. אם ידוע שהפחתה קטנה של הגשמת התכלית תביא להפחתה משמעותית של הפגיעה, זה יכול להשפיע על השיקול ולהפוך אותו ללא מידתי.

פרשת בן סוריק הטענה הייתה שתוואי גדר ההפרדה פוגעת קשות בזכויות תושבים הכפר. העותרים ביקשו להזיז מעט את הגדר כך שתמנע כמעט לגמרי הפגיעה. המדינה טענה שכל תזוזה פוגעת באפקטיביות. **ברק** קובע שהעלות השולית של הזזת התוואי נמוכה בהרבה מהתועלת השולית. כלומר, ביהמ"ש מקבל את עמדת המדינה שהאמצעי הפחות פוגעני הוא גדר, אך בו במקביל מקבל את טענת התושבים שיש להזיז מעט את התוואי.

3. **שאלת הסעד – לא למבחן.** להשלמת הדיון ניתן לציין בקצרה שאם הגענו למסקנה שהפגיעה בזכות אינה חוקתית, ביהמ"ש יצטרך לקבוע סעד.

- ניתן לקבוע שהחוק בטל- על כך המשתמע מכך, כל הנגזרת של החוק וכו'.
- ניתן לקבוע בטלות יחסית – תוך הפעלת שיקול דעת.
- ניתן להכריז על השעיית הכרזת הבטלות, כמו שנעשה **בבגץ האגודה לזכויות האזרח**.
- **חשוב** – אם מדובר בפגיעה בחופש העיסוק, וזה רלוונטי לקייס, יש לדון כעת **בפסקת ההתגברות (ס'8 לחו"י חופש העיסוק)** שמעניקה מסלול עדיף לפסקת ההגבלה. **תנאי פסקת ההתגברות:**

- (1) על החוק להתקבל ברוב של 61 ח"כים.
- (2) החוק יאמר במפורש שהחוק נחקק על אף האמור בחו"י חופש העיסוק.
- (3) אם מתקיימים שני תנאים אלו החוק יהיה תקף ל-4 שנים בלבד

בג"ץ מיטראל (ייבוא בשר לא כשר, העותרים טענו שבנוסף לחופש העיסוק נפגעות זכויות נוספות כמו קניין, שוויון וכדו'). **ברק** קבע **3 תנאים מצטברים** למתן חסינות ל"חוק חורג" (חוק שחוקק באמצעות פסקת ההתגברות) גם מטענות ביחס לחופש העיסוק וגם מטענות ביחס לכבוד האדם: (א) הפגיעה בזכויות האחרות הינה **תוצאת לוואי** המתבקשת באופן טבעי מהפגיעה בחופש העיסוק.

(ב) **הפגיעה בחופש העיסוק היא העיקרית והפגיעה בזכויות האחרות היא משנית.**
(ג) הפגיעה בזכויות האחרות אינה פגיעה בעלת עוצמה ממשית – גם כשהפגיעה בזכויות אחרות היא תוצאת לוואי וכשהפגיעה העיקרית היא בחופש העיסוק ניתן להגיד שהחוק לא חסין מטענות בהינתן שהפגיעה ביתר הזכויות (משנית ככל שתהיה) היא משמעותית.
ברק קובע שחוק הבשר הקפוא עומד בתנאים הללו ולכן חסין מטענות לפיהן הוא פוגע בזכויות מחו"י כבוד האדם וחירותו.

ביקורת שיפוטית על הליך החקיקה

ביהמ"ש בוחן האם החוק התקבל בהתאם לדיני החקיקה. **בעבר**- הביקורת הייתה אפשרית רק על התוכן ולא על אופן ההליך (**בצול**). **כיום**- ביקורת על חוקיות ההליך עצמו.

בג"ץ נמרודי נ' יו"ר הכנסת – (לפני בנק המזרחי והמהפכה החוקתית). **ברק** באוביטר- יש סמכות לביקורת שיפוטית על הליך החקיקה ולביטול חוק שלא עומד בתקנון הכנסת. במקרה זה נקבע שהפגם הליך לא הצדיק את ביטול החוק.

בג"ץ מגדלי העופות – (חוק ההסדרים - הצעת חוק ממשלתית, משתמשים בחוק כפלטפורמה להעברת רפורמה במספר חוקים ותיקונים שלא קשורים אחד לשני באופן מזוהו. הטענה הייתה שזה מונע מחברי הכנסת את האפשרות לדעת על מה החוק מדבר, המשיבים הסכימו שההסדר בעייתי אך הוא עומד בתקנון)

ביניש - יש לבדוק האם ההליך תואם הן את התקנון והן עקרונות יסוד לא כתובים. **המבחן הוא האם נפל בהליך החקיקה פגם שיורד לשורש ההליך.** פגם זה משמעותו פגם שיש בו פגיעה קשה וניכרת בעקרונות היסוד של הליך החקיקה. קובעת 4 עקרונות שפגיעה בהם יכולה להצדיק ביטול:

- 1) **הכרעת הרוב** – חוק צריך לעבור ברוב של חברי כנסת.
- 2) **שוויון פורמאלי** – כל קול שווה אחד, לפי ביניש מדובר בהשלמה הכרחית של עקרון הכרעת הרוב
- 3) **פומביות** – הליך החקיקה צריך להיות פומבי ושקוף, עקרון שמופיע בחו"י הכנסת.
- 4) **השתתפות** – לכל ח"כ יש זכות להשתתף בהליך החקיקה (אי אפשר להוציא ח"כ שידוע שיתנגדו לחוק ולהעביר אותו בלעדיהם). בנוסף, **עקרון השתתפות מחייב לאפשר לח"כ את התנאים המינימאליים ע"מ שיבינו על מה הם מצביעים.**

○ **ריסון להלכה (1):** נקבע שביהמ"ש ינקוט בריסון שיפוטי ויתערב רק במצבים בהם יש פגיעה קשה וניכרת (רק במקרים קיצוניים בהם ההליך היה כ"כ מזוהו וארוך שלח"כים לא הייתה אפשרות לדעת על מה הם מצביעים).

○ **ריסון להלכה (2):** ביהמ"ש לא יתערב בהליך חקיקה אם לא היה "הליך חקיקה נאות" (דוקטרינה שבוחנת את איכות ההליך- כמה ח"כים נכחו, האם היה דיון מספק וכדו'). תפקיד ביהמ"ש בנוגע להליך חקיקה זה רק **לאפשר לח"כים אפשרות** לנכוח בדיון אך לא להטיל עליהם חובה.

בג"ץ ליצמן (הצבעות כפולות בכנסת) **ברק** טוען כי רק הפרה עמוקה של עקרונות היסוד מצדיקה ביקורת שיפוטית על הליך החקיקה. אכן נפגעו ערכי יסוד של ההצבעה (שוויון פורמאלי). למרות זאת, גם אם הפגם לא תוקן ע"י הצבעה חוזרת, התרופה לא צריכה להיות פגיעה בתוקפו של החוק. גישה זו שמה **דגש על התוצאה** (האם תוצאת החקיקה הושפעה) ומרוקנת את הדגש שיש לשים על עקרונות היסוד.

בג"ץ ארזן נ' ליצמן (הקדמת דיון כדי שח"כים שמצביעים נגד התקנות המוצעות לא יוכלו להשתתף) **ביהמ"ש**: לא מצאנו כי המקרה שלפנינו... נופל לגדר אותן פגיעות קשות העולות כדי פגיעה בערכים מהותיים של משטרנו החוקתי המצדיקות התערבות בהליכי חקיקה...
בג"ץ קוונטינסקי (במסגרת חוק הסדרים הייתה הצעת חוק של 400 עמ', הנוסח של מס דירה שלישית הגיע שעתיים לפני הדיון. חברי הוועדה טענו שאינם יכולים לגבש עמדה ולהבין על מה הם מצביעים ובסוף התנהל דיון של 7 שעות בו הוקראו הסעיפים של ההצעה. העותרים טענו שההליך נוגד את הלכת מגדלי העופות)

*מדובר במקרה ייחודי כיוון שאפילו היועמ"ש לכנסת סרב להגן על החוק.

סולברג (רוב) טוען שחלף זמן ממגדלי העופות ולכן יש לספק ליטוש או הכוונה של ההלכה שם. **בייניש** רצתה להיזהר וקבעה מבחן בעייתי שקשה ליישם וכמעט אף פעם לא קורה (הליך לא תקין רק אם לח"כ לא הייתה שום אפשרות לדעת על מה הם מצביעים). **סולברג** טוען שבייניש מצמצמת יתר על המידה את המבחן. **המבחן החדש המוצג מדגיש לא רק את היכולת של ח"כ לדעת אלא את היכולת שלהם לגבש עמדה**.

3 הרחבות במבחן החדש ביחס למגדלי העופות: (המבחן של סולברג)

סולברג מציין שמדובר במבחן שמוסיף על המבחן של בייניש ונועד לחדדו.

1. לא מספיק לאפשר לח"כ לדעת באופן פסיבי על מה מצביעים אלא צריך לאפשר להם **לגבש עמדה**.
2. ע"מ לגבש עמדה, צריך להתקיים **דיון מינימאלי** (הקראת סעיפים לא נחשבת דיון מינימאלי). אם סופקו התנאים לדיון מינימאלי וח"כ לא ניצלו אותו אין סיבה להתערב בהליך החקיקה.
3. **אינדיקציות** לבחינת דיון ראוי (רשימה לא ממצה ולא מחייבת): **א. משך הדיון** – האם היה מידתי ביחס למורכבות החוק והיקף השלכותיו? **ב. השפעת הדיון בוועדה או במליאת על ה"ח** – נוסחה או תוכנה. **ג. תשתית עובדתית שצורפה לה"ח** (רקע ונתונים שהכרחיים כדי לקבל החלטה לגבי ה"ח). **ד. פרק הזמן מעת העברת הצעת החוק עד לדיון**.

מזוז (מיעוט): מותח ביקורת על סולברג וטוען שהוא סוטה מהלכת מגדלי העופות. לדבריו, המבחן של סולברג מרחיב יתר על המידה ומערער את היחסים בין מערכת המשפט לכנסת. טוען שסולברג מיישם למעשה את הליך החקיקה הנאות. **סולברג** דוחה את טענותיו ומדגיש שהוא דוחה את הליך החקיקה הנאות- לדבריו עקרון ההשתתפות מחייב אפשרות לקיום דיון מינימאלי אך לא מטיל חובה.

ביהמ"ש מבטל את החוק וקובע סעד מיוחד לפיו יש לבצע את ההליך מחדש רק עבור החלק שנוהל לא כשורה (לא דרשו לבצע את ההליך המלא- 3 קריאות וכו').

מדובר בפס"ד **העדכני והחשוב ביותר בתחום- הפעם הראשונה שבוטל חוק בהתבסס על הליך החקיקה**.